

HADİSLERDE MESKEN MAHREMİYETİNİ TEHDİT EDEN UNSURLARA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

Nevzat AYDIN (*)

Öz

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri ile sosyo-kültürel alandaki gelişmeler, mahremiyet algısının dönüşümüne ve sınırlarının değişimine neden olmaktadır. Kişilerin özel hayat alanlarını daraltan ve konut dokunulmazlığını tehdit eden pek çok gelişmenin yaşandığı son zamanlarda mesken mahremiyeti ihlalleri, üzerinde dikkatle durulması gereken önemli bir sorundur.

Dinimiz, insanda fitrî bir duygu ve değer olan mahremiyeti korumayı hedef edinmiş, aile hayatıyla doğrudan ilişkili olduğu için mesken mahremiyetini düzenleyen ilke ve esasları ortaya koymuştur. Bu çalışmada hadislere göre mesken mahremiyetinin genel bir çerçevesi çizildikten sonra mesken mahremiyetini ihlal eden unsurların ve eylemlerin mahiyeti açıklanacaktır. Ayrıca mesken mahremiyeti ihlaline karşı Hz. Peygamber'in aldığı önlemler ve uyguladığı yaptırımlar, konut dokunulmazlığının korunmasına yönelik ilke ve esaslar, O'nun söz ve uygulamalarından hareketle tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Mesken, Mahremiyet, Tehdit, Özel Hayat.

Measures Taken Against Threatening Factors Regarding Residential Privacy in the Hadiths

Abstract

Nowadays developments in socio-cultural fields of information and communication technologies lead to the transformation of the perception of privacy and to changes in the private boundaries. Recent developments regarding limitations of private sphere and threats against residential privacy shows that this is a problem that needs to be addressed.

Our religion gives great importance to protect the privacy of people which is an innate sense and value. In this regard it has laid out principals and basics regulating the residential privacy. After drawing an overall framework of residential privacy from the perspective of the Hadiths, this study will explain the nature of the elements and actions that violate the confidentiality of residential privacy. It will also uncover the performed precautions and sanctions against residential privacy and the principals and basics for the protection of residential privacy by our prophet moving from his words and actions.

Keywords: Hadith, Residence, Privacy, Threat, Private Life.

*) Yrd. Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı
(e.posta: naydin55@hotmail.com)

Giriş

Günümüzde daha çok teknolojik alandaki gelişmelerle birlikte sosyo-kültürel değişimlerin, bireylerin ve toplumun mahremiyet algısını dönüştürdüğünü müşahade etmekteyiz. Ülkemizde böcek operasyonları ve “tape”lerle gündeme gelen ortam dinlemeleri ile özel hayatın gizliliği ihlal edilmekte, bir nesil öncesine kadar mahremiyet alanının içerisinde değerlendirilen konular, artık bu özel alandan tamamıyla çıkmaya başlamaktadır.¹ Dolayısıyla bir anlamda aile hayatının gizliliği ve konut dokunulmazlığı hakkı tacize uğramakta, insanımız günbegün mahremiyet şuuru ve hassasiyetini yitirmektedir. Öyle ki, özel olanın tüketilebilir bir meta haline geldiği, özel hayatın kamusal alana kurban olarak sunulduğu, mahremiyet alanının tehdit edilip sınırlandırıldığı modern dünyada, bireyin mahremiyetini koruma çabası, gereksiz ve boşuna bir çaba olarak görülmeye başlanmıştır. Temel insan haklarından olan mahremiyet, son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle koruma ve güvence altına alınmakla birlikte kişilerin özel yaşam alanlarına yönelik tehditler, bilgi iletişim teknolojilerinde görülen hızlı gelişmelere paralel olarak çoğalarak artmaktadır.²

Fitri bir duygu olan ve insanlıkla eş zamanlı zuhur eden mahremiyetin, tarih boyunca toplumların inançlarına, değerlerine ve kültürlerine göre formatlanarak içeriği ve kullanım alanının farklılaştığı görülmektedir. Ancak bu kavramın içeriğinin belirlenmesinde dinin en önemli belirleyici unsur olduğu bir hakikattir. Bu nedenle kişiye ait özel alana müdahalelerin önüne geçilebilmesi için öncelikle yapılması gereken, Hz.Peygamber’in söz ve uygulamalarından hareketle bireylerde mahremiyete saygı bilincini oluşturup geliştirmektir. Bu çalışmada, özellikle mesken mahremiyetini tehdit eden unsurlara ve eylemlere karşı Hz.Peygamber’in aldığı önlemler ve uyguladığı ilke ve esaslar ele alınarak bir çerçeveye çizilmiştir.

1. Mesken Mahremiyeti Algısının Değişimi

Modernleşmeyle birlikte gelişen algılar ve kavramlarla, mesken mahremiyeti alanında sınırların değiştiğini gözlemlemek mümkündür. Toplumumuzda özellikle gençler arasında zamanla evin mahrem bir alan olarak algılanma düzeyinin azaldığını ya da bu konuda daha “esnek” düşünmeye başlayanların çoğaldığı görülmektedir. İnsanlar, çeşitli nedenlerle artık evlerinin içinin bir başkası tarafından görülmesinden rahatsızlık duymaya başladı. Gözetim toplumunda haremlik-selamlık uygulamasının ve perde kapama alışkanlığının azalmaya başladığı, insanların balkonlarında uygunsuz giysilerle oturmaları, samimi tavırlar sergilemeleri ve etrafı izlemelerinin hiç garipsenmeyen davranışlar halini aldığı görülmektedir.

1) Nalan Çelikoğlu, “Türkiyede Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü”, MÜSBE, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s.11.

2) Çelikoğlu, “Mahremiyetin Dönüşümü”, s.50.

Belirlenmesinde siyasî-politik söylemlerin etkili olduğu kamusal ve özel alan arasındaki sınırların silinmek üzere olduğu ya da “özel”in kamusal kılındığı modern toplumda bu durum, mesken mahremiyetinin güvenliğine ihtiyaç duyan bireyler için önemli bir sorun haline geldi. Zira insanlar hayatlarının büyük çoğunluğunu kamusal alandan ziyade özel alanda geçirirler. Özel hayatın en belirgin alanı ise mesken içerisinde aile hayatıdır. Mesken, özel hayatın korunmasında temel bir unsur olup dokunulmaz özelliği ile kişilerin “özel yuvası” olarak kabul edilmektedir.³

Modernleşme sürecinde çıkan yeni dergiler, reklamlar, romanlar, ev yaşamını kamusal gözetim altına aldı ya da başka bir deyişle modern ev yaşamı kamusalılaştı⁴. Osmanlı toplumunda evler, “kimlikleri farklı olan fazla sayıda insanın bir araya gelebilecekleri bir kamusal mekân değil, özel bir mekân” olarak değerlendirilmekteydi. Ayrıca haremlik-selamlık olarak ayrılan evlerin mimarisi herhangi bir kamusalığa imkân vermemekteydi.⁵ Dolayısıyla hem “kamusal”ın hem de “özel”in içinin boşaltılarak sınırlarının belirsizleşmesi, aynı zamanda mahremiyetin tüketilebilir bir metaya dönüşmesine neden olmuştur. Mahremiyetin dönüşümünü yazılı ve görsel medyada cinsellik, cinsel taciz, kürtaj hakkı, aile hayatı, telefon dinleme gibi konularda kolayca gözleyebilmemiz mümkündür.⁶ Yurtdışından ithal edilen diziler, yarışmalar, kadın, evlilik ve magazin programlarıyla mahremiyet algısı toplumda ciddi bir kırılma süreci yaşamış, mahremiyet anlayışı kökten değişmeye başlamıştır. Özel hayatlar ve evin içi genel izleyiciye açılarak ailenin kutsallığı zedelenmiştir.

Ayrıca modern mimarî tarzı yapılaşmalar ve konut tasarımlarında mahremiyetin sınırları değiştirilmektedir. Yeni mimarî düzenin getirdiği “açık mutfak, mekânlar arası saydamlık” gibi unsurlar, geleneksel mahremiyet açısından bir değişiklik arz etmektedir.⁷ Günümüzde moda olan Fransız pencere/camlar ve storalar mesken mahremiyetini kaldıran, evleri dışarıya açan ve görünür kılan hususlardır. Mesken mahremiyetinin ihlal edilmesiyle, İslam toplumunda aile hayatının ve özellikle de -bu hayatın merkezinde yer alan- kadının mahremiyetinin olumsuz etkilendiği söylenebilir. Nitekim Fransız pencere, perde ve mutfak tasarımlarıyla mimarisi değiştirilen evin kamusal kılınmasıyla, kadın da -bir anlamda- dışarıya açılmış ve mahremiyetine gölge düşürülmüştür.

- 3) Abdullah Kahraman, İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği, Ebabel Yay., Ankara 2008, s.133.
- 4) Nilüfer Göle, İslamın Yeni Kamusal Yüzleri: İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması, Metis Yay., İstanbul 2013, s. 26-27.
- 5) Serdar Öztürk, “Osmanlı İmparatorluğunda Kamusal Alanın Dinamikleri”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, sy: 21, Ankara 2005, s.101-102.
- 6) Örneğin, ülkemiz insanının 2000’li yılların başında tanıştığı, uluslararası Big Brother’ın yerli uyarılması olan ve benzer format özelliklerine sahip BBG (Biri Bizi Gözetliyor) adlı yarışma programları, sıradan insanların mahrem hayatlarını popülarize ederek seyir nesnesi haline getirmiş ve hayranlık olgusu oluşturarak toplumda yaygın izleyici kitlesi elde etmiştir.
- 7) Sibel Bozdoğan, Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür, Metis Yay., İstanbul 2002, s. 213-227.

Mesken mahremiyeti ile ilgili algıların değişiminde, kitle iletişim araçları, medya ve televizyon programlarının yanı sıra gösterişe düşkün olan insanların kendi varlığını kanıtlaması, eşyasını göstermesi ve toplumsal görünürlük kazanmasının etkili olduğu söylenebilir. Özellikle hayâ/utanma gibi fitrî/insanî ve dinî değerlerin dejenerasyonu ve İslamî hayat tarzının iç ve dış etkilerle ciddi yara almasıyla birlikte aile yapısındaki değişimler, mesken mahremiyetinin eskiye nazaran daha az önemsenmesine ve kaybolmasına neden olmaktadır. Zira toplumda son yıllarda hâkim olan popüler kültür ve kültürel yozlaşma ile birlikte dinî değerler noktasındaki değişiklikler, mahremiyeti umursamayan, başkalarının özel alanına tecavüzü normal karşılayan bir anlayışı da beraberinde getirmiştir. Gerçekte aile yapısı, mesken mahremiyetiyle doğrudan ilintili olduğu için mesken mahremiyetinin yok edilişi ya da kaybedilişi, bu yapıyı tahrip ederek toplumları felakete sürükleyebilecektir.

İnsanı yaratılış itibarıyla üstün ve onurlu kılan dinimiz⁸ onun maddî ve manevî kişilik haklarını korumuş, özel hayatın (mahremiyet) korunmasına yönelik ilkeleri ortaya koymuştur. Hz.Peygamber Vedâ hutbesinde insanların canlarını, mallarını, namus ve şereflerini mukaddes kabul ederek her türlü tecavüzdten korunduğunu tüm insanlığa bildirmiştir.⁹ Dinimiz evin “koruyucu” özelliğinin ötesinde mahremiyetine de önem vermiş ve aile hayatıyla doğrudan ilişkili olan mesken mahremiyetini düzenlemiştir. İslam’a göre ev, insanda fitrî olan mahremiyeti sağlama yeridir, sığınmadır, korunmadır, gizlenmedir; bir başka deyişle ev, dışarıya göre “harem”; ev hayatı ise mahremdir. İslam medeniyetinin merkezinde insanın kendisinden başlayan, giyimine, odasına, evine, sokağına, mimarisine, şehrine ve ülkesine varıncaya kadar halka halka genişleyen ve her yere ölçü veren bir mahremiyet anlayışının olduğu söylenebilir. İslam’ın getirdiği ölçüler, meskenlerde köklü bir değişime sebep olmamıştır; ancak aile bireyleri arasındaki mahremiyete dikkat edilmesi açısından odaların ayrılması, evlere ve odalara izinsiz girilmemesi, belli bir yaşa gelen çocukların yataklarının ayrılması, komşunun hakkını ihlal etmeden binaların konumlandırılması gibi hususlar, Müslümanlara özgü bir mimari kimliğin oluşmasını sağlamıştır.

2. Mesken ve Mahremiyet Arasındaki İlişki

Mesken kelimesinin kökü olan “sekene” sözlükte “durma, rahat ve huzur bulma” mânâlarını ifade eder.¹⁰ "Konaklama ve geceleme yeri" anlamındaki mesken fikhî terim olarak bir kişinin veya ailenin sürekli oturmak amacıyla yerleştiği yeri ifade eder.

- 8) İnsanın bu özelliğine işaret eden İsrâ sûresinin 70.ayetinde şöyle buyurulmaktadır: Gerçek şu ki, Biz Ademoğullarını üstün ve onurlu kıldık; karada ve denizde onların uluşamını sağladık; temiz besinlerle onları rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın pek çoğundan üstün tuttuk.”
- 9) Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistâni Ebû Dâvud, es-Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Menâsik, 67; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mâce, es-Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Menâsik, 84.
- 10) Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzur, Lisânu’l-Arab, Daru’s-Sadîr, Beyrut 1992, c.XIII, s.211.

Kur'an'da "sekene" fiili ve türevleri yirmi, mesken ve çoğulu "mesâkin" on iki ayette sözlük ve örfteki kullanımıyla geçer.¹¹ Bir anlamda insanoğlunun kendini ve neslini muhafaza etmek, hayat sürdürebilmek ve sükûna (huzur) kavuşmak için yaptığı yuvaya mesken denir.

İnsan için barınma öncelikli ve temel bir ihtiyaç olsa da mesken ile arasındaki ilişki, sadece pratik bir ilişkiden ibaret değildir. Gerçekte insan için mekân sadece içinde barınılan bir yeri değil, aynı zamanda onu besleyen, büyüten ve diğer insanlarla ilişkilendirerek var eden bir bütünlüğü kısacası değerler merkezini ifade eder. Bir hakikattir ki, her millet meskenini inşa ederken aslında kendi medeniyetini inşa etmektedir. Milletlerin kültürü, zihniyeti ve hayat anlayışı evlerine yansımaktadır. Çünkü biçim kültürdür, kültürelendir. İnşâ bir biçimle olur; biçime yön veren ise inançtır, zihniyettir, algıdır. Evin biçimi, sosyo-kültürel katmanların tamamına ışık tutar.¹² Aradaki bu bağın kuvvetini ifade için, mimarlar arasında şu söz vecizeleşmiştir: "*Meskenlerimizi biz yaptığımızı zannederiz, ama aslında bizi yapan meskenlerimizdir*". İnsan mekânla oluşan bir canlı olmasa da, mekânın insanın düşüncesi, psikolojisi ve davranışında belirleyiciliği olduğu söylenebilir.

Köken itibarıyla, "yasaklamak, men etmek, mahrum etmek, mümkün olmamak, el sürmemek, herhangi bir şeyi terk etmek, kişinin namusunu koruduğu yakınları, saygı gösterilecek şey" manalarındaki haram kelimesinden türeyen mahrem ise "yasaklanan, haram olan şey, kutsal, mukaddes" anlamlarına gelir.¹³

Mahremiyet ise aynı kökten gelip, gizlilik, bir şeyin (mahrem) gizli hali anlamlarını içermektedir.¹⁴ Kelimenin kökü olan "hürmet" ve bu kökten türemiş olan "harîm" ile kelimenin etimolojisi, "dokunulması ve ihlal edilmesi helal olmayan şeyleri" ifade etmek için kullanılmaktadır.¹⁵ Mahremiyet, kişilere, ailelere hatta topluma mahsus özel alanların dokunulmazlığıdır. Şer'î bir hüküm olan mahremiyet kavramının, mahrem kavramına nispet edilen anlamlarıyla ilgili olarak, başta aile hukukuna ilişkin konularda kullanıldığı görülmektedir. Mahrem ve mahremiyet kavramları, kadın erkek ilişkilerinde özel bir kullanım kazanmış, özellikle cinsel dokunulmazlık alanı içerisinde algılanmıştır. Bunun içindir ki, mahremiyetin muhafazası, insandaki ar ve hayâ duygusunun korunmasının bir tecellisidir.

11) Hamdi Döndüren, "Mesken", DİA, Ankara 2004, c.29, s.316.

12) Köksal Alver, "Ev Halleri", Mahalle Mektebi, sy:19, Konya 2014, s. 51.

13) İsmail b. Hammad el-Cevheri, Mucemus's-Sihah Kamus-u Arab (Haz. Halil Me'mum Şeyha), Daru'l Marife, Beyrut 2008, s.227-228. Bkz. Ebu'l Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri, Esâsu'l Belağa, Daru'n-Nefais, Dımaşk 2009, s.113; Mazhar Bağlı, Modern Bilinç ve Mahremiyet, Yarı Yay., İstanbul 2011, s.185.

14) Selahattin Bağdatlı, Hukuk Sözlüğü, Der Yay., İstanbul 1997, s. 291; Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yay., İstanbul 2005, s. 765; Şükrü Haluk Akalın, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, s.1328.

15) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, c.XIII, s.211.

Modern hukukta mahremiyetin kaynağı kişinin kendisi olarak gösterilirken,¹⁶ İslâm hukukunda mahremiyetin kaynağı, kanun koyucu ilâhî iradedir. Kaynağı Kur'an ve Sünnet olan mahremiyet, Şâri'in, "başkalarının ulaşmasına sınır koyduğu bir hak" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hak bireylerin özel hayatlarına saygı gösterilmesi, kişilik haklarının, onurlarının ve şahsiyetlerinin korunması açısından önem arz etmektedir.¹⁷ Mahremiyetin kaynağının kişinin kendisinin olması durumunda, fert sayısı kadar farklı bir mahremiyet algısı oluşur. Aynı şekilde, toplumda ortak bir mahremiyet anlayışından bahsedilemez.

Mahremiyetin alanı içerisindeki en önemli hususlardan biri, mesken mahremiyetidir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğini gerçekleştirme noktasında mesken, mahrem bir alandır. İnsanın sığınma, korunma, gizlenme, sükûn ve huzur bulma yeri olan mesken, bu yönüyle "harem"dir. Genel kanaate göre evin, içinde yaşayanları sadece doğanın beklenen ve beklenmedik değişimlerine karşı korumakla kalmayıp aynı zamanda mahrem ve özel olanı, başkalarının gözlerinden gizlediği, müdahale ve tehditlerden sakındırdığını söylemek mümkündür. İnsan ev içerisinde dışarıya oranla daha rahat hareket eder; ev içerisinde yaşanılanlar kişiye özeldir. Mesken, insana dışarıda yaşayamadığı şeyleri yaşama fırsatı verir. O açıdan kimsenin müdahale edemediği ev içi mahremdir. Kamuya mal olmuş, evlerinin dışında hemen her ortamda sürekli gözetlenip görüntülenebilen insanlar sadece evlerinde kendilerince özel vakit geçirebilmektedir. Evini dinî değerleriyle şekillendiren ve koruyanlar mahrem bir alan olması itibarıyla meskenin kişiye daha huzurlu ve özgür olma imkânı sunduğunu görecektir.

Mesken, bir bina ve çatıdan ibaret olmayıp bireyin sükûn bulduğu, "kendi" olabildiği bir yerdir ve bunun içindir ki mahremiyeti esas alır. Bir başka deyişle evi mesken yapan mahremiyet duygusudur. Esasen, mahremiyetin muhafaza edildiği mekân olması itibarıyla ev ve mahremiyet birbirinden ayrılmaz kelimelerdir. Mahremiyetin bütün unsurlarıyla var olması, mesken mahremiyetine bağlıdır. Örneğin, cinsel hayatın mahremiyetini koruyabilmek için, öncelikle şer'î bir mesken edinilmelidir. Gerçekte mesken, öncelikle kişinin aklında ve kalbinde başlayan mahremiyet duygusunun/algısının öğrenildiği ve tezahür ettiği ilk alandır. Ancak günümüzde mekân ya da mesken, mahremiyet başta olmak üzere insan için "mümkün" kıldığı "imkân ve değerlerin merkezi" olma yerine, içi boşaltılarak / ruhsuzlaştırılarak onu "konut" sahibi yapan bir piyasa unsuruna dönüşmüştür.

16) Modern hukukta mahremiyet, "genel olarak, kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alanı ve bu alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Mehmet Yüksel, "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi", AÜSBFD, c. 58, sayı:1, Ankara 2003, s. 182.

17) İsmail Güllük, Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, "Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik üzerine Fikhî Bir Analiz", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sayı: 23, Konya 2014, ss. 105-128.

3. Hadislere Göre Konut Edinme İhtiyacı

İnsanın barınma/konut ihtiyacını karşılaması bir zorunluluktur. Mesken ile aile birbirini tamamlayan unsurlar olduğundan İslam, aile için mutlaka uygun bir meskenin gerekliliğini vurgulamıştır. Müstakil mülk ve mesken edinmeyi tavsiye eden dinimize göre nafaka yükümlülüğünden olan mesken, kadının kocası üzerindeki haklarından biridir.¹⁸ Mesken kocanın mali durumuna ve örfe göre kadının şanına layık, onun rahat ve mutluluğunu, mahremiyetini sağlayacak şekilde tefriş edilmiş ve müstakil olmalıdır. Nitekim İslam hukukçuları nafaka kapsamında gördükleri meskenin, “mahremiyeti” koruyabilme niteliğine sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁹

Aile hayatını teşvik eden dinimiz, aile bireyleri arasındaki mahremiyet meselesine de aynı derece önemsemiş, meskenin mahremiyet esaslarına uygun biçimde tanzim edilmesini vurgulamıştır. Kur'an'da mesken meselesi, daha ziyade aile, çevre ve hane doku-nulmazlığı konuları bağlamında ana hatlarıyla ele alınmış, tanzimi ve tabiki sünnete ve Müslümanların uygulamasına bırakılmıştır. Esasen, insanın “harem” bölgesi olan mesken, İslam medeniyetinin yeryüzündeki bir tezahürü, İslam toplumunun arz üzerindeki damgası hükmündedir. Bir başka deyişle, mahremiyet dâhil İslam medeniyetinin değerler hiyerarşisinin, mesken ve mimaride dışa yansıdığı söylenebilir.

Şer’i mesken, çevre şartlarıyla birlikte, aile fertlerine dinin gereklerini tatbik etme, aile olarak huzur ve emniyet içinde yaşamaya elverişli bir mekân olmalıdır. Bunun içindir ki, kişinin can ve mal güvenliğini sağlayacağı, huzur ve emniyet içinde olacağı, dinî ve dünyevî ihtiyaçlarını karşılayacağı bir mesken edinmesi esastır. Bunun içindir ki, ev sahibi olmayı dünya mutluluğunun bir vesilesi olarak gören²⁰ Hz. Peygamber, insanın zarurî barınma ihtiyacını öncelikle karşılamasını tavsiye etmiş ve “*Kim bizim emrimizde görevli ise evlensin, hizmetçisi yoksa hizmetçi tutsun ve evi yoksa ev edinsin*” buyurmuştur.²¹

“*Kim zulmetmeksizin ve ilâhî hududu tecavüz etmeksizin bir bina yapacak olursa, bundan Cenab-ı Hakk'ın mahlûkatı istifade ettiği müddetçe, ona komşuluk sevabı hâsıl olur*”²² hadisiyle insanın zarurî mesken ihtiyacını karşılamasını teşvik eden Hz. Peygamber, daha İslam'ın başlangıcında Muhacirleri Ensar'ın evlerine yerleştirmiş, daha sonra ev inşa etmeleri için arsalar dağıtmıştır.²³ Hz. Ömer de halifeliği zamanında Basra ve Kûfe

18) Talak sûresinin altıncı ayetinde boşanmış kadınların mesken ihtiyacının karşılanması, kocaları üzerine farz olunca, nikâh altındakilerin meskenlerinin tedarik edilmesi elbetteki daha evladır.

19) Ruhi Özcan, İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası, İzmir 1996, s.22.

20) Hz. Osman'dan nakledildiğine göre Rasullah şöyle buyurmuştur: “Ademoğlu için şu hasletlerden başka bir hakkı (öğünme vesilesi) yoktur; içinde oturduğu ev, vücudunu örttüğü elbise, yaşayışını devam ettirebilecek kadar ekmek ve su.” Ebû İsa Muhammed b. İsâ et-Tirmîzî, es-Sünen, Çağrı Yay., Thk. Muammer Fuad Abdülbâki, İstanbul 1992, Zühd, 30.

21) Ebû Dâvud, es-Sünen, İmâret, 10; İbn Mâce, Sünen, Ruhûn, 24.

22) Nureddin Ali b. Ebû Bekir el- Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 1982, c.IV, s. 70.

23) Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim Hattabi, Mealimu's-Sünen, Halep 1932, c.3,s.47.

24) Mustafa Fayda, “Ömer”, DİA, İstanbul 2007, c.34, s.49.

şehirlerini hazineye ait araziler üzerinde inşâ ettirip halka ev ve arsalar vermiş, ashabtan bazısı da bu şehirlere göçüp yerleşmiştir. Hatta Hz. Ömer'in mesken temîn ve tesisinde teşvik unsuru olarak ziraata elverişli olmayan topraklardan ve mesken alanlarından vergi almadığı nakledilir.²⁴ Amr b. As ve Zübeyr b. Avvam da Fustat ve İskenderiyye şehirlerinin planlarını çizdirmişler, bu planlara göre evler yapıp halka dağıtarak birçok Müslüman ailenin yerleşmelerini sağlamışlardır.²⁵

İslam medeniyetinde ev içi mekânların fiziksel özellikleri ile mahremiyetin korunması arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Müslüman bir ailenin evinde, banyolu ebeveyn odası, kız veya erkek, ergenlik yaşına gelmiş her çocuk için müstakil birer oda- imkânsızlık halinde erginlik çağındaki erkeklere bir oda, kızlara da bir oda- geniş bir mutfak ve misafir odası, ayrıca imkânlar ölçüsünde haremlik selamlık da bulunmalıdır.²⁶ Ancak bunların her zaman gerçekleştirilememesi, mahremiyetin olmadığı anlamına gelmez, zira mekândan bağımsız, gelenek ve dinden tevarüs edilen zihinlerde yerleşik bir mahremiyet algısı da vardır.²⁷

Mesken edinmeyi teşvik eden Hz. Peygamber, ev ve arsaların sırf ticarî amaçla sık sık alınıp satılmasını uygun görmeyip, tabir caizse bu konudaki spekülasyonları önlemeye çalışmıştır. Şöyle ki, Sa'd b. Hureys'ten gelen rivayete göre Hz. Peygamber, "*Kim bir ev veya arsa satar da kıymeti ile bir benzerini satın almazsa o parada bir bereket ve kıymet yoktur*" buyurmuştur.²⁸ Bu ve benzeri rivayetler, bir Müslümanın ihtiyacı olan herhangi bir ev veya akarını çeşitli nedenlerden dolayı satması gerektiğinde, alacağı parayı tekrar ev veya akara yatırmadıkça, satmasının hoş karşılanmayacağını göstermektedir. Hz. Peygamber'in Medine'de imar ve iskân faaliyetlerine önem verip hızlı bir şekilde şehreleşmeye geçmek istemesinin siyasî, askerî, ekonomik ve kültürel birçok sebebi olabilir. Ancak en önemli ve asıl etkinin, İslam'ı toplum hayatında bir bütün olarak yaşayabilmek, öğrenebilmek ve öğretebilmek için iskânlaşmaya duyulan ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte Hz. Peygamber, mesken edinme hususunda bir ölçü ortaya koyarak, o dönemin şartlarında zarurî ihtiyaçtan fazla, gösteriş için yapılan bina inşaatı harcamalarında hayır olmayacağını da belirtmiştir. Rasulullah rastgele ve fuzulî inşaatların önüne geçmek ve bu işleri kontrol için Hz. Ali'yi görevlendirmiştir.²⁹ Hatta bazı rivayetlerde şu uyarılar yer almaktadır.

*"Kişinin ihtiyacı haricinde yaptığı her bina sırtında bir vebaldir."*³⁰

25) Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Kitâbu'l-Emvâl, Kahire 1968, s.412.

26) Ali Özek, "Kurana Göre İslamî Mesken ya da Bir Müslümanın Evi Nasıl Olmalıdır", Mesken ve Mesken Mimarimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995, s.15.

27) Çelikoğlu, "Mahremiyetin Dönüşümü", s.26.

28) İbn Mace, Ruhun, 24.

29) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yay., İstanbul 1992, c. I, s. 86, 138,

30) Ebu Davud, Sünen, Edeb, 160.

"Her kim ihtiyacından fazla bina yaparsa, kıyamet günü onu boynuna yüklenmeye, o kişi zorlanır."³¹

"Müslüman, harcadığı her şey için sevaba erer, ancak şu inşaat işi hâriç."³²

"Allah bir kuluna kötülük murad edince malını binaya infak ettirir."³³

"Nafaka için harcananın hepsi Allah yolunda harcanmış gibidir, bina için harcanan müstesna, bunda hayır yoktur."³⁴

Bu ve benzeri sınırlayıcı hükümlerle, günümüz ifadesiyle, mal ve mülk konusundaki ihtirasların önüne geçilmekte, iftihar ve böbürlenme vesilesi olmaması için tedbir alınmış olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de geçmiş ümmetlerin, gerek güç ve haşmetleri ve gerekse zulüm ve fesatları ile meskenleri arasında bir ilgi kurulmakta, meskenlerinin ahvâli üzerine durulup ibret almaya teşvik edilmektedir.³⁵ Ömrünün sonuna kadar basit, sade ve mütevazı bir hayatı tercih eden Hz. Peygamber, mesken edinme konusunda da bu ölçüyü ortaya koymuştur. İslam'ın fetih hareketleriyle yayılma ve gelişme sürecinde Müslümanların zarurî mesken ihtiyaçlarını karşılayıp bu konuda lüks ve israfa kaçmamaları hususunda uyarıda bulunmuştur. Aynı hassasiyeti halifelîği döneminde Hz. Ömer de göstermiştir. Rivayetlere göre h.17 (638) tarihinde Basra ve Kûfe'de çıkan büyük yangından sonra evi yanan kişilerden oluşan bir heyet evlerini kerpiçten yapmak için isteyince Hz. Ömer onlara şu cevabı vermiştir: "Yapabilirsiniz, fakat hiçbiriniz üç odadan fazla yapmasın. Büyük (yüksek) evler yaparak kibirlik ve ululuk yarışına kalkışmayın. Sünnete riayet edin ki devlet elinizden gitmesin" Hz. Ömer bu talimatı Basra ve Kûfe valilerine ve halkına da göndermiştir.³⁶ Buna göre bu şehirlerde ilk zamanlar binaların tek katlı, iki veya üç odalı basit kulübelere ibaret olduğu ve genellikle kubbeye benzer bir örtü ile kapatıldıkları anlaşılmaktadır.³⁷

4. Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler

Sünnete göre kişinin "harem" bölgesi olan şer'i (ideal) mesken, planı, yapısı ve aile hayatıyla insanda fitrî olan mahremiyeti koruma yeridir. Hz. Peygamber, bu bağlamda

31) Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, c.IV, s. 70.

32) Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî, el-Câmiu's-Sahih, Thk. Muammed Fuad Abdül-bâki Çağrı Yay., İstanbul 1992, Zikr, 12; Buhârî, Mardâ 19, Da'avât 30, Rikâk 7, Temennî 6; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en- Nesâî, es-Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Cenâiz, 2.

33) Buhari, İsti'zan, 53; Şihâbuddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. İbnu Hacer el-Askalâni, Fethu'l-Bâri, Mısır 1959, c.III, s. 332.

34) Tirmizî, Kıyâme, 41.

35) Şu âyet Sebe' kavminin ulaştığı haşmetin meskenlerinde okunduğunu söyler: "Gerçekten (Yemen'de yaşamış olan) Sebe' kavmi için meskenlerinde bir âyet vardı. Sağ ve soldan iki taraflı bahçeler (...) (34/Sebe'/15). Konuyla ilgili diğer ayetler 27/Neml/52; 43/Zuhruf/33-35; 89/Fecr/8-9.

36) Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Târihu't-Taberî, Kahire 1977, c.IV, s.43-44; Ebu'l-Fida İsmail b. Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1994, c.VII, s.124.

37) Şihâbuddin Yâkut b. Abdullah el-Hamevî, Kitâbu Mu'cemu'l-Buldân, Mısır 1906, c.VII, S.297.

plan ve tasarımından evlere girerken izin isteme adabına varıncaya kadar bir takım düzenlemeler getirmiştir. Konuyla ilgili rivayetlerden mesken mahremiyetini tehdit eden unsurlara ve eylemlere karşı alınan önlemleri, konutun plan ve tasarımından ve aile fertlerin ve başkalarının mahremiyet ihlallerinden kaynaklanan durumlar olmak üzere temelde iki başlık altında ele alabiliriz.

4.1. Konutun Plan ve Tasarımından Kaynaklanan Tehdit Unsurlarına Karşı Alman Önlemler

Gerçekte meskenler, bir mekân biçimi olmayıp aynı zamanda bir hayat/kültür biçimi olarak kimliğimizi, medeniyet tasavvurumuzu yansıtmaktadır. Planı, tasarımı, yapımı, yüksekliği, büyüklüğü, genişliği, mimarisi, görünümü kısacası her yönüyle, ilgili medeniyetin soluğunu taşımaktadır. İslam'da konut tasarımı ve etrafındaki unsurlarla ilişkisinin, medeniyetin ve her türlü değerlerin merkezindeki Kur'an ve Sünnet'e göre şekillenmesi gayet tabiidir. İslam insanı ezilen, değersiz sayılan bir nesne olarak değil, yaratılmışların şerefli olan özne olarak değerlendirdiği için mesken algısı ve mimarisinin de insan odaklı şekillenmesi gerekir.

Bunun içindir ki, insanların binaları, toplumun inanç, kültür ve değerler sistemine göre ahlakî olarak imâr ve inşâ etme görevi vardır. Ancak günümüzde meskenler, içinde yaşayacak olanların şahsî ihtiyaç ve taleplerine ve mimarların zevklerine göre tasarlanmaktadır.³⁸ İnsanlar içlerinde yaşamak zorunda oldukları evleriyle bir aidiyet bağı kurarlar. Kurulan bu bağla birlikte artık evler, çok net olmasa da, sahiplerini ifade ederler, atmosfer olarak etkilerler ve insana bir var oluş biçimi sunarlar. O bakımdan mekân ile insan idealleri, düşünceleri, değerleri ve davranışları arasında kuvvetli bağların olduğu söylenebilir. Maddi bakımdan binalarımızı biz inşa ettiğimiz halde, hakikatte bizi yapan ve kişiliğimizi kazandıran meskenlerimizdir.³⁹

Modern mimarinin en işlevsel problemi, aile mahremiyetini istenilen ölçüde gerçekleştirememesi, İslamî hayat tarzı dikkate alınmadan tasarlanan konutların Müslümanların beklentilerine ve ihtiyaçlarına cevap verememesidir. Örneğin, aynı apartman içerisinde; yatayda ve düşeyde birbirine bitişik, altlı-üstlü yatak odaları, banyolar, duşlar, helâlalar, ortak havalandırma bacaları ve ortak duvarlı balkonlar, ses yalıtımını yetersiz, hatta imkânsız kılması, bazı evlerde tuvaletlerin ayak altında konumlandırılması, ebeveyn banyosunun olmayışı, genel banyonun da çocuk odasıyla karşı karşıya olması gibi hususlar, aile mahremiyetini olumsuz etkileyen işlevsel hataların en önemlilerindendir.⁴⁰ Hâlbuki evin mimarî tasarımının aile mahremiyetini koruyacak şekilde planlanması, İslamî hayatın bir gereğidir.

38) Turgut Cansever, "Mesken Mimarimizin Temel Meseleleri", Mesken ve Mesken Mimarimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995, s.52.

39) Ali Şafak, "İslam Hukuku Açısından Şehircilik ve Aile Meskeni Problemi", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.5, Erzurum 1982, s.11.

40) İ. Umut Kukaracı, A. Murat Aktemur, Modernleşme Sürecinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Erzurum 2003, sy:11, s.49-50.

Mahremiyet, münasebet, komşuluk gibi temel insanî vasıflarımız sadece teknolojik gelişmeler ve sosyo-kültürel değişimlerle değil; yaşadığımız yerin kurulma mantığı, plan ve tasarımıyla da değişebilmektedir. Konutun plan ve tasarımından kaynaklanan tehdit unsurlarına karşı alınan önlemler ve uygulanan esaslar şunlardır.

4.1.1. Meskenin Geniş Olması

Hadislerde insanın dünya saadeti için gerekli üç şeyden birisi olan sâlih /iyi meskenin en çok vurgulanan niteliği geniş olmasıdır.⁴¹ Sa'd b. Ebi Vakkas'tan gelen rivayetin Tayalisi'nin Müsned'indeki tarikinde "المَسْكُنُ الوَاسِعُ" "geniş ev" ifadesi yer almaktadır.⁴² Nûr suresinin 57-58. ayetlerinden de bir Müslümanın evinin, birkaç bölmeden (oda) oluşması gerektiği, bölmelerin ahşap kapı veya perde ile mutlaka ayrılması gerektiği anlaşılır. Meskenin genişliği, aile fertlerinin sayısı ile doğrudan ilişkili olduğu için mutlak bir oda sayısı vermek yerine, bunu ihtiyaca ve maddî imkâna göre kişinin inisiyatifine bırakmak daha doğru olur. Oda sayısının belirlenmesindeki en etkili unsurun, insanlardaki "mahremiyet" ve "avret" duygusu olduğu söylenebilir.

Meskenin geniş tutulması ve müstakil olması prensibinin, mahremiyetin daha kolay korunması gayesiyle belirlenmiştir. Zira küçük/dar konutlarda mahremiyetin yeterince korunamayacağı ve ona bağlı değerlerin kaybolacağı düşünülür. Örneğin, ana-baba gibi yakın akraba ile de olsa müstakil olmayan ve dar meskenlerde bir arada yaşanılması halinde, her zaman ve zeminde arzu edildiği biçimde davranılamaması, misafirin konakladığı süre içerisinde her an mahremiyetin zedelenebileceği endişesi aile bireylerini rahatsız edebilir.

Hz.Peygamber'in sâde ve mütevazı hayatının, tasarımından tefrişatına varıncaya kadar mesken telakkisine de yansıdığı görülmektedir.⁴³ Rivayetler, Hz. Peygamber'in hücrelerinin takriben 10x10 zira' ebadında kare şeklinde, duvarlarının ise 7 veya 8 zira' boyunda olduğunu, ihtiyaca göre hanımları için yeni hücreler inşa edildiğini bildirmektedir.⁴⁴ Her odanın içinde servi ağacından tutturulmuş perdeyle ayrılmış bir bölüm vardı. Hz. Peygamber, kendisini ziyarete gelenlerle görüşürken, hanımları bu harem kısmında bulunurlardı. Bu evler yaklaşık 3,5 x 5 m. ebadında yan yana dizilmiş odalardı.⁴⁵ Hz.Peygamber'in ihtiyaç hâsıl oldukça yeni hücreler (odalar) inşâ ederek, çadır kurarak

41) Sa'd b. Ebi Vakkas'tan gelen rivayette Hz.Peygamber, "Üç şey Ademoğlunun saadetindedir. Saliha kadın, salih ev, salih binek.." buyurmuştur. Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.I, s. 168.

42) Süleyman b. Ebû Dâvud et-Tayalisi, Müsned, Dâru'l-Hicr, 1999, c.I, s.171.

43) Hz.Peygamber'in mesken telakkisi hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Canan, "Hz.Peygamber'in Mesken Telakkisi", Mesken ve Mesken Mimarimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995, s.17-33.

44) Zira' en genel anlamıyla, "Dirsekten parmak uçlarına kadar olan uzunluk" diye tarif edilmektedir. Eskiden kullanılan bu ölçü birimi bölgeden bölgeye değişimle birlikte ortalama 60 cm. kadar bir uzunluğu ifade etmektedir. Osmanlıda kullanılan ve yaklaşık 68 cm. olan "arşın" da zira' ile aynıdır. Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, c.VIII, s. 93-95.

45) Nebi Bozkurt, "Asr-ı Saadette Evler ve Ev Hayatı", Bütün Yönleriyle As-ı Saadette İslam, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, c.IV, s.293.

ya da perde ile bölme yaparak meskeni genişletme düşüncesinde olduğu anlaşılır. Hadislerde genişlik manevî açıdan ise içerisinde Kur'an'ın ve Allah'ın zikredilmesi olarak tanımlanmıştır.⁴⁶

Sünnette meskenin genişliği vurgulayan birçok rivayet mevcuttur. Örneğin, kurtuluşun nasıl olacağını soran Ukbe b. Âmir'e Hz. Peygamber, "*Diline hâkim ol, evini genişlet, hatalarına da ağla (tövbe et)*" cevabını verir.⁴⁷ Zühd konusunda nakledilen bu rivayet, uzlete çekilmek, diline hakim olmak gibi fitne ve kaos ortamında sergilenmesi gereken tavırlar bağlamında değerlendirilmiştir.⁴⁸ Ayrıca Hz. Peygamber'in, "*Yâ Rabbî! Günahımı affet, evimi genişlet, rızkımı mübarek kıl*" diye dua ettiği de rivayet edilmiştir.⁴⁹ Bu rivayetlerde fizikî anlamda "genişlik"ten öte evin bereket ve bolluğunun kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte meskeni maddî ve manevî yönleriyle kesin hatlarla ayırmak zor olduğundan her iki yönünün birbirini etkilediği ve tamamladığı söylenebilir.

Sâlih meskenin hadislerde zikredilen diğer vasıfları ise komşularının iyi olması, başta mescid olmak üzere sosyal kurum ve tesislere yakın olması, ev sahibine huzur ve güven vermesi, hava ve güneş alması açısından coğrafi konumunun iyi olması olarak sayılabilir.⁵⁰ Esasen, "sâlih" olmanın şartlarının, her dönemin değişen ve gelişen şartlarına göre ilave edilecek başka vasıflara açık olduğu söylenebilir.

Hadislerde meskenin kötülüğü, insanoğlu için dünyadaki şekâveti (bedbahtlık) olumsuz bir husus olarak belirtilmiştir.⁵¹ Şarihlerce "المسكن الصالح" meskenin geniş olması şeklinde açıklanırken; "المسكن السوء" ise alan (mesâha) itibarıyla darlığı, fiziki yetersizliği olarak yorumlanmıştır.⁵² Bir evin kötülüğü, saadet yuvası olamaması; komşularının kötülüğü, ezan ve kâmetin işitilmemesi, mescide uzaklığı ve havasının iyi olmaması şeklinde anlaşılmıştır.⁵³ Hicreti müteakip Muhâcirlerden bazılarının ev darlığından şikâyet etmeleri üzerine, Hz. Peygamber'in bu mesele ile ciddiyetle ilgilendiği ve çözüm ürettiği

46) Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed- Dârimî, es-Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992, Fezâilü'l-Kur'an, 1.

47) Tirmizî, Zühd, 61; Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, Mu'cemu's- Sağîr, Kahire, 1968, c.I, s.78.

48) Muhyiddin Ebû Zekerîyya en-Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut 1972, c.13, s.34.

49) Abdurrahman b. Kemal Celaledin es-Suyûtî, Camiu's-Sağîr, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1981, c.II, s.110.

50) Ebu Abdullah Hâkim en-Neysabûrî, el-Müstedrek ala's-Sahihayn, Haydarabad 1355, c.IV, s.167; Buhârî, Edebü'l-Müfred, Kahire 1379, c.III, ss. 407- 498.

51) Hâkim, Müstedrek, c.II, s.162.

52) İbn Hacer, Şihâbüddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b.el-Askalâni, Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahihî'l-Buhârî, thk. Abdulkadir Şeybetu'l-Hamd, Riyad 2001, c.IX, s.138; Muhammed b. Abdulkakî b. Yusuf ez-Zurkânî, Şerhu'z-Zurkânî alâ Muvattâi'l İmam Mâlik, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1991, c.4, s.487.

53) Hadisin yorumları hakkında bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Bâri, c.IX, s.138; Zurkânî, Şerhu'z-Zurkânî c.IV, s.487.

görülmektedir.⁵⁴ Dar meskende yıkanma ve örtünme gibi dinî ölçülerin ve mahremiyetin ihlâline de sebebiyet verebilecek bir takım uygunsuz durumlar yaşanabileceği için mahremiyeti sağlamak zorlaşır.

Ev hayatında aile fertlerinin birbirlerine karşı mahremiyet ihlallerini önlemek için mümkünse herbirinin müstakil odası olmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi, bir açıdan meskenin genişliğiyle doğru orantılıdır. Ev içerisinde mahremiyetin korunmasız olacağı üç vakitte anne ve babaların yanına girerken izin alınmasını emreden Nur sûresinin 58. ve 59. ayetleri, ergenlik çağına gelmiş çocukların mümkünse ayrı odada kalmalarının uygun olacağına işaretler. Hadislerde buluğa ermiş çocukların ve özellikle de kız ve erkek çocuklarının odalarının ayrılması emredilir.⁵⁵ Hz. Peygamber'in, evin içerisinde bir köşede, buluğa ermiş kızların kalması için "hıdır" denen bir çadır kurduğu nakledilir.⁵⁶ Hz. Peygamber'in yanında kalan çocuğu olmasa da, eşlerinin her biri için müstakil odalar yaptırdığı bilinmektedir. Bu düzenlemeler, gerçekleşmesi muhtemel aile içi mahremiyet ihlallerine karşı alınan tedbirler olarak değerlendirilebilir.

Her bir aile bireyinin, özellikle ergenlik çağına girmiş bulunanların müstakil bir odaya sahip bulunması gereklidir. Çünkü beraber buldukları odada, giyinip soyunurken, yatarken, temizlenirken birbirlerinin özel alanını ihlal edebilirler. Ancak dar meskenlerde müstakil oda tahsisi mümkün olamayacağından mahremiyet alanları taciz edilebilecektir.

4.1.2. Meskenin Çok Yüksek Katlı Olmaması

Modern ve ultra/post-modern parçalanmanın zirveye tırmandığı apartmanların ufukumuzu kapladığı günümüzde genellikle yüksek binalar mesken mahremiyeti açısından bazı tehditler oluşturabilmektedir. "Apartman" terimi; dükkân, mağaza, otel, han kahve gibi "umuma açık" bir yer olduğu için konut kullanımı açısından "mahremiyet" düzeyinin zayıf olduğu söylenebilir. Bunun sebebi olarak da binaların birbirinden uzak olması ve dekorasyon trendlerinde kalın perde yerine ince tüllerin, stor perdelerin kullanılması ve büyük pencerelerin yapılması gösterilebilir.

Modern hayatta insanların, konforlu ve aynı zamanda mahremiyet alanlarının korunmuş evler bulamamasından ötürü, lüks içerisinde yaşama arzularının da etkisiyle artık konforlu ama mahremiyet ihlallerinin yoğun olduğu apartmanlara mahkûm olduğu söylenebilir.⁵⁷ Günümüz insanı, yeni bir konut ve yaşama kültürünü sembolize eden apartman kültürüne nazar etmeyi de terk etmeye başlamıştır.⁵⁸ Mimaride yenilik adına; birbirininin

54) Nureddin Ali b. Ahmed es-Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâr Dâri'l-Mustafa, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1971, c.2, s.730-731.

55) Ebû Dâvud, Salat, 25; Hakim, Müstedrek, c.I, s.201.

56) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.VI, s.78; Heysemî, Mecmu'z-Zevâid, c.IV, s.277-278.

57) Çelikoğlu, "Mahremiyetin Dönüşümü", s.19.

58) Lütüf Bergen, "Lüks Hayat: Apartman", Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi, Ankara, 2014, s.24-26.

havasını, güneşini, manzarasını, ışığını ve en önemlisi aile mahremiyetini ihlal eder yakınlık ve yükseklikte inşa edilen apartmanlar, öz benliğimize yabancı ithal mimari anlayışın ortaya koyduğu çirkinlikler manzumesidir.⁵⁹

Hız. Peygamber döneminde yerleşik kültüre sahip Arapların evleri, taş ve kerpiç gibi malzemelerden inşa edilmekte olup genellikle müstakil/tek katlı yapılardı. Hız. Peygamber'in nezaret ve iştiraki ile yapılan mescit ve etrafındaki kendisi ve ailesine ait hücrelerin tavanı el değecek kadar alçaktı.⁶⁰ Bununla birlikte Hız. Peygamber devrinde Mekke ve Medine'de bazı evlerin bir üst katı olduğu rivayetlerden anlaşılmalıdır. Örneğin, Mekke döneminde Hız. Hatice'nin, Hız. Muhammed'i Suriye seyahati dönüşü Mekke'ye girerken, evinin üst katından gözlediği, Medine'ye hicret sonrasında Resûlullah'ın Ebu Eyyûb el- Ensârî'nin evinin alt katında misafir olarak kaldığı, sonradan ev sahibinin ısrarları üzerine, üst kata geçtiği kaynaklarda nakledilmektedir.⁶¹ Yine Hız. Peygamberin Medine'deki evlerinden birinin üst kısmında meşrûbe ve ullîye diye zikredilen üst katta yer alan küçük bir hücrenin bulunduğu, Hız. Peygamber'in hanımlarına dargın olduğu bir dönemde buraya çekilerek bir müddet orada kaldığı; hatta Hız. Ömer'in Resûlullah'ın burada ziyaret edip, Onun bir hasır üstünde yattığını görünce duyulduğu rivayet edilir.⁶²

Konu ile ilgili rivayetlerden Hız. Peygamber'in evlerin yüksek /çok katlı olmasını uygun bulmadığı ve gerektiğinde müdahale ettiği anlaşılmaktadır. Bu konudaki memnuniyetsizliğini çeşitli vesilelerle dile getirmiş; hatta Cibrîl hadisinde yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının (yüksek) bina yapmakta birbirleriyle yarışmalarını kıyamet alametlerinden biri olarak haber vermiştir.⁶³ Ancak Cibril hadisinde kastedilen mana, zahîrî itibarıyla bina yükseltmenin olumsuzluğuna dair olmayıp insanların kibirlenip yarışa girmeleri ya da bâdiyede yaşayanların zenginleşip devlet işlerini istilâ etmeleri ve idareyi ele geçirmeleri şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁴

Hız. Enes'ten gelen bir rivayette Allah Resulü'nün bir gün dolaşırken etrafındaki binalara göre yüksek olan bir kubbe gördüğü, bundan hoşnutsuz olduğu, sahibinin verdiği selamı almayıp ondan yüz çevirdiği, ashab durumu bildirince adamın dönüp kubbesini yıktığı, bunun üzerine Hız. Peygamber'in "*Bilin ki, zarurî olmayan her bina, sahibine bir vebaldir*" buyurduğu nakledilir.⁶⁵ Hız. Peygamber'in benzer bir müdahalesi de amcası

59) Kukaracı- Aktemur, Modernleşme Süreci, s.50-51.

60) Buhârî, Edebu'l-Müfred, s.160; Heysemî, Mecmu'z-Zevâid, c.VI, s.149.

61) Müslim, Eşribe 171; Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yay. İstanbul 1973, c.II, s.289.

62) Müslim, Talak, 30-34.

63) Buhârî, İman 37; Müslim, İman 1.

64) Alauddin el-Muttaki b.Husameddin el-Hindi, Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1981, c.VIII, s.63.

65) Ebû Dâvud, Edeb 169.

Abbas'ın yaptırdığı gurfe'ye karşı olmuştur. Hz. Abbâs, gurfe'nin yıkılmaması karşılığında bedelince sadakada bulunmayı ısrarla teklif etse de Hz. Peygamber, kabul etmeyerek yıkılmasını emreder. Bu tepkilerinin arkasında binaların yükseltilerek kibir, iftihar ve gösteriş vesilesi kılınması, lüks ve israfa kaçılması, bunlardan dolayı insanlar arasında fitneye sebebiyet vermesinin olduğu söylenebilir. Nitekim Usâme b. Zeyd'ten gelen rivayete göre Hz. Peygamber yüksek bir yerden Medîne evleri arasından yükselen köşklere baktı da: "*Benim görmekte olduğum şeyleri sizler görebiliyor musunuz? Ben evlerinizin aralarına dökülen fitnelerin yerlerini şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi (gözümü) görüyorum*" buyurdu.⁶⁶ Hz. Ömer'in de hilafeti döneminde benzer tepkileri gösterdiği görülmektedir. Humus emirinin ve Mısır'da Harice b. Huzâfe'nin evlerinin üzerine –muhtemelen zevk, gösteriş, israf, kibir ve gurur için- oda yaptırdıklarını duyunca onların yıkılmasını emreder.⁶⁷

Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in bu müdahaleleri, israf, gösteriş, komşunun hakkına tecavüz ve başkalarının avretine ıtıla gibi nedenlerle izah edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, komşusunun hava, rüzgâr ve güneşine mani olmaması için evlerin çok katlı yapılmasına izin vermemişti. Bir rivayette Rasulullah'ın (sas) şöyle buyurduğu belirtilir: "*İnşa edeceğin binanın yüksekliğini, komşunun binasından daha yüksek yapma, aksi halde onun rüzgârına mâni olursun. Ayrıca komşunu pencereden çıkan kokuyla da rahatsız etme (yani onun dikkatini çekecek bir şey pişirince) ona da bir miktar gönder.*"⁶⁸

Bunun içindir ki, o dönemde gösterişi önleme, binaların birbirinin gölgelemesine mani olma, hava akımını temin gibi nedenlerden dolayı yüksek katlı yapılara izin verilmemiştir. Bunlara, yüksek katlı binalarda başkasının mahremine tecavüz imkânının söz konusu olmasını da ilave edebiliriz. Nitekim Hz. Ömer, Mısır Valisi Amr İbnu'l-Âs'a gönderdiği mektupta gerekçesini "...Hârice, herhalde komşuların avretinden haberdâr olmak istiyor" diye açıklamaktadır.⁶⁹

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in zaruret gereği ve ihtiyaçtan kaynaklanan, fizikî yetersizliği önleyecek yükseltmelere izin verdiği görülmektedir. Evinin darlığından şikâyet eden Hâlid b. Velîd'e "Binâyı göğe yükselt ve Allah'tan (fiil olarak) genişlik talep et" şeklinde çözüm önermektedir.⁷⁰

Hz. Peygamber'in sünnetinde meseleye "haklar" ve "insan hakları" açısından bakıldığını da görüyoruz. Hz. Peygamber'in "haklar"ı sayarken "yeni yapılacak bir evin komşu evin açıklık ve rüzgârını kesemeyeceğini, aksi takdirde komşu hakkının zedeleneceği" hadisi, sağlıklı konut ve çevre edinme hakkının güvence altına alınması olarak değerlendirilebilir.

66) Buhârî, Menâkıb, 25.

67) Hindî, Kenzu'l-Ummal, c.VIII, s.63.

68) Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, c.VIII, s.165.

69) Hindî, Kenzu'l-Ummal, c.VIII, s.63; Canan, Kütüb-i Sitte, c.III, s.213.

70) Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ, c.II, s.730-731.

Günümüzdeki yüksek katlı binalarda, apartman kültüründe az katlı komşu binaların haremine ittila edilerek başta mahremiyet olmak üzere ışığını, havasını, güneşini ve rüz-gârını kesme gibi birçok hakkın zedelendiğini müşahade etmekteyiz. Mahremiyet sınırlarının aşılması, apartman hayatının doğurduğu önemli problemlerden biridir. Bunun içindir ki, günümüzde insanlar gerek mahremiyeti sağlama gerekse diğer yönlerden müstakil evleri apartmanlara tercih eder hale gelmiştir.⁷¹

4.1.3. Evin Donatılarının Mahremiyete Göre Tasarlanması

Gerçekte evdeki her bir inşâ unsur, içerisinde yaşayanların kültüründe mevcut inanç, değer ve alışkanlıklara tekabül etmektedir. Evin müstemilatındaki oda, mutfak, helâ, banyo, kapı ve pencere gibi unsurların mahremiyeti koruyacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Eskiden evlerdeki döşemenin altına gizlenmiş sabit tekneler veya her odanın içinde gusülhane denen küçük banyo hücreleri ile modern mimarideki ebeveyn banyoları, mahremiyeti gerçekleştirme konusunda olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte haremlik-selamlık uygulamasının ortadan kalkması, kapı ve pencerelerin yönü hususunda her zaman mahremiyete riayet edilmemesi, balkonlarla birlikte “harem” olan evin dışarıya açılması mahremiyet ihlallerine kapı aralamıştır. Özellikle balkon anlayışı ile aile hayatının gözetlenmeye uygun hale getirilmesinin, evin mahremiyetinin önemsizleştirilmesine neden olduğu söylenebilir. Günümüzde gittikçe yaygınlaşan Fransız pencere, cam ya da iki/üç katlı perdeler yerine store modasının, evin mahremiyete yönelik bir saldırı olduğu söylenebilir. Ancak eski Türk evlerinin tasarımında mahremiyet kaygısı ön plana çıktığı için evlerin avluya dönük şekilde planlanmış, sokağa dönük pencerelerin sayısının ise oldukça az olduğu ve çoğunlukla, avluya bakan pencerelerin kullanıldığı bilinmektedir.

Sünnete göre evin iç tasarımının mahremiyeti koruyacak şekilde planlanması esastır. Rivayetlerden Hz. Peygamber'in bir hasır olduğu, gündüzleyin bunu (üzerine oturmak üzere) yaydığını, geceleyin de onunla (evin içerisine kendisi ile başkaları arasında perde olmak üzere) bölme yaptığı anlaşılmaktadır. Hz. Aişe'den gelen rivayete göre, "Bizim bir hasırımız vardı. Onu gündüzleri yayar, geceleri de (onunla) hücre yapardık (...)"⁷² Hz. Peygamber'in azatlı cariyelerden Ruzeyne'nin rivayetine göre, "Hz. Aişe'nin hücresinde (ihtiyaç halinde) içerisine girilerek saklanan, hurma dallarından (sa'af) örülmüş bir çadır vardı."⁷³ Bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in hücrelerinde, mahremiyet ve başka amaçlarla perde germek, küçük çapta çadır kurmak gibi çeşitli tedbirleri alarak, evi daha

71) Meselâ dünyanın en eski apartmanlarını yapan Fransa'da halkın yoğun şikâyetleri üzerine 1963 yılında referanduma gidilmiş, ev mi apartman mı sorusu halka sorulmuştur. Oylamada halkın % 68'inin bir-iki katlı müstâkil evi tercih etmesi üzerine Fransa hükümeti iskân politikalarını az katlı evler olarak değiştirmiştir. Türkiye'de Aile Araştırma Kurumu'nun 1992 yılında Marmara Üniversitesi'ne yaptırdığı bir ankette de altmış bin kişiye evde mi apartmanda mı oturmak istersiniz sorusu sorulmuş, katılımcıların % 93'ü “ev”i tercih ettiğini belirtmiştir. Semih Akşeker, “Apartmanlar İnsanı Eziyor”, Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi, Ankara 2014, s.44-46.

72) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.VI, s.40.

73) Heysemi, Mecmu'z-Zevaid, c.IV, s.316.

rahat kullanma gayretinde olduğu anlaşılmaktadır. Evin müştemilatındaki oda, mutfak gibi unsurlar eskiden beri bütün evlerde mevcut olmasına rağmen, helâ, gusûlhane/banyo, misafir odası, haremlik-selamlık, namazgâh gibi bazı kısımların İslâmî kültürün gereği olarak ilave edildikleri söylenebilir.

Dinimizin kadın-erkek ilişkilerine getirdiği düzenin bir gereği olarak, evlerde rahat oturmayı sağlamak için kadınların oturabileceği haremliğe, erkeklerin oturabileceği selamlığa ihtiyaç vardır. Evin banyo, tuvalet, abdest alma yeri gibi birimleri buna göre yerleştirilmelidir.

Hz. Peygamber'in hücrelerinde tesettürü ve mahremiyeti sağlamak amacıyla perde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buhari'deki rivayette geçen "odasının perdesini açtı" cümlesinde kullanılan "سِنْرٌ" kelimesinin, boydan boya ortadan bölünmüş perde için kullanıldığına bakılırsa Hz. Peygamber'in penceresinde (daha kullanışlı olan) iki kanatlı perde kullanmış olması muhtemeldir.⁷⁴

Ev içerisinde mahremiyeti zedelemeyecek şekilde yıkanmaya müsait yerler/banyo olmalıdır. İslâm'dan önce varlığı düşünülse de gusûlhane (banyo) İslâmiyet'ten sonra hem abdest almak hem de gusletmek için evlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Hastalığı sırasında Hz. Peygamber'in leğen içerisinde yıkandığına dair rivayet olmakla beraber Hz. Aişe'nin Peygamber'le birlikte guslettiğine ve kendisine Hz. Peygamber'in guslünden soran süt kardeşine, Resûlullah'ın az su ile guslettiğini göstermek niyetiyle, perde gerisinde, bir sa' su ile yıkandığına dair rivayetler Hz. Aişe'nin hücrelerinde gusle mahsus husûsî bir mahallin varlığını ortaya koymaktadır.⁷⁵

Helâ istibra ve istincayı, tuvalet temizliğini yapmaya uygun, edep yerlerinin başkaları tarafından görülemeyeceği bir yapıda olmalıdır. Abdest alma yerlerinin mahremiyeti sağlayacak şekilde oluşturulması gerekir.⁷⁶ Yakın döneme kadar Batı Avrupa'da evlerde ve saraylarda olmadığı gibi İslâm'dan önceki Arap toplumunda da evlerde helâ bulunmadığını rivayetler göstermektedir. İhtiyacı gelenlerin kazây-ı hâcet için kimsenin göremeyeceği kadar uzak bir yere/yerleşim yeri dışına gittikleri, başlangıçta Hz. Peygamber ve zevcelerinin de tesettür ayeti ininceye kadar aynı uygulamayı devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.⁷⁷ Tesettür ayetinin nazil olmasından sonra kadınların def-i hacet için dışarıya

74) Enes b. Malik'ten gelen rivayette Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında Ebû Bekir ashaba namaz kıldırıyordu. Nihayet Pazartesi günü olunca insanlar saf tutup namaza durdukları esnada Hz. Peygamber hücresinin perdesini açtı da bizlere bakmaya başladı..." şeklinde nakledilmiştir. Buhari, Ezan, 46.

75) İlgili rivayetler için bkz. Buhârî, Gusl 2; Müslim, Hayz 41,42; Ebû Dâvud, Tahâret 97; Nesâî, Tahâret 47, 144.

76) Abdülaziz Bayındır, "Meskenle İlgili Fıkıhî Meseleler", Mesken ve Mesken Mimarimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995, s.41-42.

77) Kadınların akşamleyin Medîne'nin dışında Menâsî' denen "husûsî yerler"e kazâyı hâcet yaptıkları, Hz. Peygamber'in de bu maksatla şehir dışına çıkarak "kimsenin göremeyeceği kadar uzaklaştığı" ve hattâ Muğammis denen ve Mekke'ye üçte iki fersâh mesâfede, (Tâif yolu üzerine bulunan) bir yere kadar gittiği rivayetlerde zikredilir. Hz. Aişe, ifk hadisesini anlatırken, "...Bizler, o zaman Arap olmayanların evleri yanında edindikleri şu helâları, kokusundan tiksindiğimiz için, evlerimizin yanında

çıkmaları mahzurlu olunca evlerde helâlâlar inşâ edilmeye başlamıştır. Semhûdî'nin kaydettiği bir rivayetten bu helânın Hz. Aişe'nin hücresi ile kızı Fatıma'nın hücresi arasındaki boşlukta yer aldığı anlaşılmaktadır.⁷⁸ Sünnetteki mesken tasarımı, helâ ilavesiyle inşaat planlarını değiştirmekle kalmamış, helânın yönünü de belirlemiştir.⁷⁹

Hız. Peygamber'in evinin planında avlunun, meskenin ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Hız. Peygamber'in evi her bir kenarı takriben yüz zira' olan kare avlu etrafında sıralanan dokuz adet hücreden müteşekkildi. Hız. Peygamber'in evlerinin bahçe duvarı muhtemelen hurma dallarından oluşuyordu. Resulullah'ın Dûme seferi sırasında Ümmü Seleme, "insanların, gözlerinden korunmak için" kerpiçten bir duvar yaptırmıştı.⁸⁰ Hız. Peygamber döneminde her meskenin bahçesiyle birlikte sınırı ortaya konuldu. Bundan hareketle yakın zamana kadar İslam şehirlerinde evler bahçeli olarak inşâ edilmiştir. Zamanımızın şartları, bilhassa büyük şehirlerde meskenlerde avlu veya bahçe mefhumunu unutturmak istikametinde gelişmekte, bu durum da mahremiyeti tehdit eden bir unsura dönüşmektedir. Duvarlar, bahçeleri birbirinden ayırmakla evlerin mahremine duyulan saygıyı ifade ediyordu. Ancak tarihî süreçte ev hayatından apartman hayatına geçildikçe bahçe artık kalmadığı için mahremimizi saklayan duvarlarımızda yan daire ile ortak kullanım alanı olmuştur.⁸¹

Oturduğumuz meskenin planı ve projesi ortak değer ve ideallere sahip olmadığımız mimar tarafından tasarlanırsa, mahremiyet sınırlarının aşılması ve ihlal edilmesi söz konusu olabilir. Örneğin, evi işlevsel kılacak şekilde ev halkının hayatını geçirdiği ortak bir alan, kız ve erkek çocukların çalışması ve yatması için ayrı birer odaları, ebeveynler için ayrı bir oda ve banyo bulunmayabilir. Tuvalet ile banyosunun ayrı ya da alafrağa değil de alaturka tuvalet olmasını isteyen bir ailenin bu basit arzusu dikkate alınmayabilir.

Meskenin saadet yuvası olması ve mahremiyetinin korunması ancak sünnetin belirlediği ideal ölçü ve prensiplere uygun bir biçimde inşasıyla mümkündür. Meskenlerin tasarımı ve yapımında israf ve gösterişe kaçmamak şartıyla, gerek dış ve gerekse iç mimaride İslamî değer ve hassasiyetlere, mahremiyet unsurlarına dikkat edilmelidir.

4.2. Aile Bireylerinin ve Başkalarının Mahremiyet İhlallerine Karşı Alınan Önlemler ve Uygulanan Müeyyideler

Mahremiyet, insanlar için önemli bir değerdir. Çünkü bu kavram insan hayatını her gelişim döneminde etkilemekte ve ona yön vermektedir. Mahremiyet eğitiminin erken

bulundurmaz, Medine'nin kırlarına çıkardık. Kadınlar, her gece oraya ihtiyaçlarını gidermek için çıkarlardı" demektedir. Bkz. Müslim, Tevbe, 56.

78) Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ, c.II, s.466.

79) Büyük ve küçük abdesti bozarken kibleye doğru dönmeyi yasaklayan rivayetler için bkz. Buhârî, Vudu', 11; İbn Mâce, Taharet, 16-17; Ebû Davud, Taharet, 21.

80) Ebû Abdullah Muhammed İbn Sa'd, Tabakât'ül-Kübrâ, Dâru's-Sâdir, Beyrut 1968, c.I, s.499.

81) Fazıl Cem, "Bir Mekân Biçimi Değil, Hayat Biçimi Apartman", Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi, Ankara, 2014, s.38-40.

dönemde ev içerisinde başlaması gerektiği bir hakikattir. Mahremiyet eğitimi, bireyin kendisinin ve insanların özel alanına saygı duymaya katkı sağlamayı hedefler.⁸² Mahremiyetin alanı, sadece mesken içerisinde fiziksel /maddi duvarlarla çizilmez. Bütün aile fertlerinin paylaştığı aile hayatı içerisinde kurulan bir mahremiyet alanı da vardır ki, bu manevî duvarlarla çevrilidir. Denetleyen ve gözetleyen bakışların yasak olması, görünmez duvarların kurulmasını sağlar.

Maalesef günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle mahremiyet ihlalleri daha çok, ev sahibinin haberi olmadan, gizli kamerayla gözetleyerek kayıt altına alma, izleme (röntgencilik) ve ortam dinlemesi şeklindeki gerçekleşmektedir.

4.2.1. Aile Fertlerinin Birbirlerinin Odasına Girerken İzin Alması

Bireylerde mahremiyet duygusunun kazandırılacağı ve eğitiminin verileceği ilk yer ev/aile hayatıdır. Bireyin özel alanında, aile hayatı içerisinde özündeki mahremiyet duygusunu geliştirmesi mümkün iken, aksine bütün ahlak ve utanma /mahremiyet duygularını küçümsemeyi öğrenerek hayatı boyunca sürececek bir ahlaksızlık zincirine bağlanması da imkân dâhilindedir. Mahremiyetin korunduğu ve saygı gösterildiği bir aile ortamda yetişmez ise, bireyin başkalarının mahremiyeti ihlal edecek tavır ve davranışlarda bulunması kaçınılmazdır.

Dinimiz sadece aile dışındaki bireylere karşı değil, "zevce ve cârîye dışında kalan" bütün aile bireylerine karşı korunması emredilen mahremiyet algısını yerleştirmekte ve ana-babalara ve ailedeki büyüklere, küçüklerin eğitimi ile ilgili bir görev vermektedir. Konuyla ilgili ayet ve hadislerden aile fertlerinden her birinin - Kur'an'ın belirttiği üç vakitte- birbirlerine isti'zânla gidip gelecekleri bir ortamda bulunmalarının gerektiği anlaşılmaktadır.⁸³ Ayetlerde odalara hangi saatlerde nasıl girileceği ile ilgili hükümlerin ayrıntılı olarak zikredilmesi, mahremiyet anlayışının bir müslüman için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Atâ b. Yessâr'dan gelen mürsel bir rivayete göre; bir adam Hz. Peygamber'e yönelerek bir konuda ölçüyü öğrenmek için soruyor: "Annemin yanına girerken izin isteyeyim mi? Allah Resulü, "Evet!" diye cevap veriyor. Adam diyor ki, "Ama ben evde onunla beraber kalıyorum." Resulullah (sas) yine, 'Onun yanına girerken izin iste', buyuruyor. Bu sefer adam şöyle söylüyor: 'Ama ben onun hizmetini de görüyorum'. Bunun üzerine Hz.Peygamber şöyle buyuruyor: "Annenden izin iste. Onu açık görmeye razı olur musun?" Adam "Hayır" diye cevap verince Allah Resulü, "Öyleyse ondan izin iste" buyuruyor.⁸⁴

82) Ramazan Diler, "Mahremiyet Eğitimi ve Önemi", Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Tokat 2014, c.II, sy:1, s.81.

83) Nur sûresinin 58. Ayetinde bu üç vakit şöyle belirtilmektedir: "Ey iman edenler! Ellerinizin altındaki kâlelerin ve cârîyeleriniz, sizin henüz ergenliğe ulaşmamış çocuklarınız (yanınıza girmek için) üç yerde, sabah namazından önce, öğle sıcağında elbisenizi çıkardığımızda , yatsı namazından sonra izin istesinler...."

84) Malik b. Enes, el-Muvatta, thk. M. Fuad Abdülbâki, Çağrı Yay., İstanbul 1992, İsti'zân, 1.

Anne, insanın en yakınlarından biri olduğu halde Allah Resulü, bu yakınlığın mahremiyet ölçü ve sınırlarını korumayı gerektiğini vurguluyor. Anne-evlat arasında bile bu ölçüler varken, bir evin kapısına gittiğimizde içeriye girmek için izin isteme mecburiyeti, aynı evi paylaştığımız insanlara karşı da dikkat etmemiz gerektiği kolayca anlaşılır. Nitekim bir başka hadiste zevce ve câriye dışında kalan bütün aile efradına karşı mahremiyetin korunması emredilir.⁸⁵ Câbir b. Abdillâh'tan gelen rivayette ise, “kişinin, çocuğundan, her ne kadar yaşlı olsa da annesinden, erkek kardeşinden, kız kardeşinden ve babasından yanlarına girerken izin almaları gerektiği belirtilmektedir.⁸⁶

Çocuklara mahremiyet duygusunu kazandırması açısından, ebeveynin odasına girerken izin isteme önemli bir etken olduğu gibi, çocuğa ayrılmış olan odaya büyüklerin girerken kapıyı çalarak izin istemeleri de çok yerinde bir davranıştır. Böylece çocuk, hem kendisine değer verildiğinin farkına varacak, hem de özel odalara girerken izin istenmesi gerektiğini büyüklerinden görebilecek öğrenmiş olacaktır. Anne-baba çocuklarına bu terbiyeyi vermeli ve onları değişik hislere sürükleyebilecek söz, davranış ve kıyafete dikkat etmelidir.

4.2.2. Evlere Girerken İzin İstenilmesi

Ahlakî bir ilke olarak ifade edebileceğimiz “evlere izinle girme (isti'zan)”, mesken dokunulmazlığı için alınan en önemli tedbirlerden biri olup kişilerin özel ve ailevî hayatlarının mahremiyetini öngörür. Bir başkasının evine girerken izin istenmesi medenî hayatın gereklerinden olup adab-ı muâşeretendir. Çünkü gittiği ev her zaman girilmeye müsait bir durumda olmayabilir. Bu ilkenin amacı sadece cinsellik ya da avret yerinin korunmasıyla sınırlı olmayıp insanın meskeni vasıtasıyla koruduğu bütün değerleri kapsamaktadır. İsti'zan prensibi, herşeyden önce insanlarda fitrî olan mahremiyet duygusunun bir gereğidir. İslam bu duygunun muhafazasına itina göstermiş, avret, halvet, ihtilat ve tesettür gibi mefhumlara bağlı pek çok İslâmî değer ve insan onurunu korumasını bu duyguya bağlamıştır.⁸⁷

Cahiliye dönemiyle İslam'ın ilk yıllarında her evin mahrem olduğu kabul edilmekle birlikte, insanlar birinin evine vardıklarında mahremiyete saygı göstermeyip ihlal ediyorlardı.⁸⁸ Medine'ye hicretin ilk yıllarında da insanlar birbirlerine gittiklerinde izin istemeden evin içine kadar girdikleri oluyordu. Bu durum başta Rasulullah (sas) olmak üzere birçok sahabeyi rahatsız ediyordu. Nitekim İslam'a girdikten sonra ev içinde yaşanan

85) İbn Mace, Nikâh, 28.

86) Buhârî, Edebu'l-Müfred, s.365.

87) İslam hukukunda isti'zan'ın dinî ve ahlakî gerekçesi (hikmeti) hakkında bkz. Kahraman, Özel Hayatın Gizliliği, s.146-150.

88) İnsanlar birbirlerinin evine girerken “iyi sabahlar, iyi akşamlar” gibi iltifat ifadeleri kullanmakla birlikte bu konularda muâşeret kurallarına yeterince önem verilmeyip baskın yapar gibi evlere dalanlar oluyor; sık sık rahatsız edici, hatta utanç verici durumlarla karşılaşılıyordu. Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Râzi, Mefâtihu'l-gayb, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1990, c.X, s.197.

bazı kuralsızlıklardan rahatsızlık duyan Ensardan bir kadın, bir gün Rasulullah'a (sas) gelerek: "Ya Rasulallah! Günün herhangi bir saatinde biri kapımdan odama dalabiliyor, görünmek istemediğim bir halde beni görebiliyor. Artık bir ikaz yapmanız da kimse kimşenin evine, ayrıca odasına izinsiz girmese, istemediği bir görüntü içinde iken görmese?" diye talepte bulunmuştur.⁸⁹ Özellikle yatak ve soyunma odalarına izinsiz girilmemesine yönelik düzenlemenin, toplumsal ihtiyaçlardan ortaya çıktığı görülmektedir. Şöyle ki, Hz. Ömer'in bir gün öğlen vaktinde evinde uyurken kapısının çalınması ve aniden uyanıp üzerini toparlayamayıp avret mahallinin görülmesi üzerine, durumdan rahatsız olduğu ve bu konuda ilahî bir düzenlemeyi arzu ettiği nakledilir.⁹⁰ Bunun üzerine evlere girerken izin istemenin gerekliliğini ve adabını bildiren Nur sûresinin 27-28. ayetleri nazil olmuştur.⁹¹ Böylelikle Kur'an ilk muhataplarına meskene girme adabını öğreterek mahremiyete saygı göstermelerini istemiştir.

Hz.Peygamber'in isti'zan prensibini insanlara öğretmek ve toplumda yerletirmek konusunda duyarlı olduğunu görmekteyiz. Rıb'î İbnu Hirâş, Benî Âmir'e mensub bir adamdan şöyle nakletmiştir: "Resulullah bir evde bulunduğu sırada, yanına girmek için "Girebilir miyim?" diye izin istedi. Allah Resülü, hizmetçisine "Çık, şu gelene isti'zân adâbını öğret, bu maksatla ona "es-selâmü aleyküm, girebilir miyim?" demesini söyle!" buyurdu. Adam bunu işitmişti, (hizmetçiyi beklemeden): "es-selâmü aleyküm, girebilir miyim?" dedi. Resulullah (sas) da adama izin verdi, o da girdi.⁹²

Hz. Peygamber'in İbn Mes'ud'a yönelik "Senin, yanıma girmen için izin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Seni bundan alkoyuncaya kadar iznim böyle devam edecek"⁹³ şeklindeki beyanı, izne delil olmak üzere bazı alametlerin konulabileceğini gösterir. Öyleyse, giriş iznine delâlet eden belli bir alamet konmuş ise bunun izhârı halinde izin almadan giriş yapılabilir.⁹⁴ Ayrıca bir eve gelindiğinin farkettilmesi (isti'san) öksürmek, sübhanallah ve Allahu ekber gibi teşbih ve tekbir ifade eden sözlerle de olabilir.

Eve girmek başkasının mülkünde tasarruftur. O halde bu tasarruf mülk sahibinin rızasıyla olmalıdır. Başkasının evine, sahibinin izni olmadan girmek, izin isteme adabına aykırı bir şekilde kendini tanıtmamak ve evin içine muttali olacak şekilde yüzünü kapıya dönmek, mesken mahremiyetini tehdit eden unsurlar arasındadır. Sünnet, izin istemenin şekil ve adabını, eve girerken dikkat edilmesi gereken hususları beyan etmiştir.

Kendini Tanıtma: Câbir b. Abdillâh'ın naklettiğine göre, "Resulullah'a gelmiştim. Kapıyı çaldım. "Kim o?" buyurdular. "Benim!" dedim. (Beni almak üzere) çıktı ancak

89) Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nisâburî el-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, Beyrut 1982, s.221-223.

90) Buhârî, Edebü'l Müfred, 362; Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s.189.

91) Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul, Trs. c.V, s.3497.

92) Ebû Dâvud, Edeb, 137.

93) Müslim, Selam 16.

94) Canan, Kütüb-i Sitte, c.X, s.166.

"Ben! Ben!" diye söyleniyordu. (Belli idi ki kendimi tanıtmaya tarzımı) beğenmemişti.⁹⁵ İzin istenen kimse "benim" demenizle, sestem sizi tanımayacak biri ise ismi söylemek gerekir. Ancak her defa isim söylemenin zorunlu bir şart olduğu söylenemez. Ayrıca içerdiden gelen "Kimsiniz?" sorusuna belirsiz bir kelimeyle "Benim" demek yerine, "Ben falanım, filan için geldim" şeklinde tanıtıcı bilgi verilerek kapının açılması için izin istenmelidir.⁹⁶

Yüzünü Kapıya Dönme: Rivayetlere göre Resulullah (sas) bir kimsenin evine girmek için izin istemek üzere kapısına geldiği zaman kapıya karşı durmazdı. Bir başka ifadeyle yüzünü kapıya dönmez, kapının sağında veya solunda durur, "Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm!" derdi. İzin verilirse içeri girer, verilmezse geri dönerdi.⁹⁷ Başka bir rivayette Allah Resulu, içeri girmek için kapısının karşısına dikilen kişiyi uyararak, nasıl durması gerektiği söylemiştir.⁹⁸ Bu hadisler yabancı bir eve geldiğimiz zaman kapıyı vururken duruş adabını tayin etmektedir.

Kapı çalındıktan ya da zile basıldıktan sonra, acelecilikten kaynaklanan uygunsuz bir durumla karşılaşmamak için kapının tam önünde değil de sağına yahut soluna çekilerek beklemek daha uygun görülmüştür. Bundan maksat, kapı açılınca gözün içeri kaymaması ve henüz müsaade çıkmadan evin mahremiyetine itilâ olunmaması ve bu esnada selam vermek ise içeriye duyurmak ve izin talep etmek içindir. Sünnete göre içeri girmek için üç defa selam verildiğinde ya da günümüzdeki şekliyle zile basıldığında/kapı çalındığında izin verilmezse geri dönmesi uygundur. Nitekim Ebû Mûsa el-Eş'arî, Hz. Ömer'in kapısına gelip üç defa selam vermek suretiyle izin istemiş, kapının açılmaması üzerine geri dönmüştü. Hz. Ömer, ona niçin daha çok izin istemediğini ve geri dönmeyi tercih ettiğini sorduğunda Ebû Mûsa: "Ben, Resûlullah'ın (sas) "Sizden biriniz üç defa izin istediği halde kendisine izin verilmezse geri dönsün" buyurduğunu duydum" şeklinde cevap vermiştir.⁹⁹

Ayet ve hadislerde evlere girerken izin isteme (isti'zan) hükmünün konuluş sebebinin, aile mahremiyeti gibi ilgililerin görülmesini istemediği mahremiyetleri yabancı gözlemlere karşı koruma olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.3. Evlerin Gözetlenilmemesi ve Dinlenilmemesi

Kendini ifşa etme, merak ve gözetleme, mesken mahremiyetine yönelik tehditlerin kaynaklarıdır. Kişilerin kendilerini ifşa etmeleri ve merak duygusunun özel yaşam alanımıza müdahale etme boyutu yadsınamaz derecede önemlidir. Bireylerde karşıdaki insanın davranışlarını izleme ve kendi davranışlarını denetleme ihtiyacı vardır. Günümüzde

95) Buhârî, İsti'zân 17; Müslim, Âdâb 38; Ebû Dâvud, Edeb 139; Tirmizî, İsti'zân 18.

96) Bu hadis bağlamında yapılan yorumlar için bkz. Bedruddin el-Aynî, Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihî'l-Buhari, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2001, c.22, s.380-381.

97) Ebû Dâvud, Edeb 128.

98) Ebû Dâvud, Edeb 126.

99) Buhârî, İsti'zân 13; Müslim, Edeb 33-37; Ebû Dâvud, Edeb 127,130; Tirmizî, İsti'zan 3.

mesken mahremiyetine yönelik en önemli tehdit, yeni kayıt cihazları ve kameralar vasıtasıyla kişilerin bilgisi olmadan ses ve görüntü kayıtlarının elde edilmesi, bir başka deyişle gözetlemedir. Gözetim toplumunda yeni teknolojilerin gelişmesiyle birlikte gözetim olanakları artmış ve kişisel mahremiyetimizin ihlali daha fazla tehdit altına girmiştir.¹⁰⁰

Sünnete göre mesken mahremiyetini ihlâl, sadece girmek, saldırmak ve kundaklamakla tahakkuk etmez; bakmak, gözetlemek, dinlemek vb. yollarla da gerçekleşir. Bir kimsenin başkasının evinin içine pencere veya anahtar deliği gibi yerlerden bakması, içeridekileri gözetlemesi haram kılınmıştır. Çünkü bu davranış bakan açısından bir ahlakî düşüklük, bakılan için de bir mahcubiyet ve huzursuzluk kaynağıdır. Zira çıplaklığından utanmak ya da “beden utancı” insanın özünde vardır. İnsanların büyük bir çoğunluğu kıyafet açısından uygun durumda olsalar dahi, evlerinin içinin görülmesinden ve gözetlenmekten rahatsız olurlar.

Gözetleme/Röntgencilik yoluyla mesken mahremiyetinin ihlâl edilmemesi için Hz. Peygamber, dışarıdan bakışları meskene izinsiz girmek/tecavüz etmekle bir tutmuş ve helal olmayan fiil olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda Allah Resulü, "*Hiç kimse için almaksızın başkasının evinin içine bakmasın. Kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir*" buyurmuştur.¹⁰¹

Sıgımlacak bir yer olduğu için evin dış ortamla ilişkisinin kontrollü tutulması gerekir. Bireyin mahremiyeti, konut içerisindeki yaşantının dışarıdan algılanabilir ol(ma)ması ile ilişkilidir. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber "*Göz içeri girdi mi artık izin yok*" "*İzin istemek görme sebebiyledir*"¹⁰² buyurarak, izinsiz başkasının evinin içine bakmaktan şiddetle nehyetmektedir. Çünkü içeri görüldüğü takdirde eve izinsiz girilmiş ve haram işlenmiş olur, artık iznin bir anlamı da kalmamıştır. Girişte izin istemek, gözün ev halkının avretine/mahremine bakmaması ve hallerine muttali olmaması için emrolunmuştur. İnsan, yarın ahirette kendi aleyhine delil olabilecek mahrem bir sahneyi gözüne kaydetmemeli ve göz kamerasını mahrem kare ve çerçevelere karşı açık tutmamalıdır. Kur'an'da "...Çünkü kulak, göz, kalb gibi azâların hepsi de sorguya çekilecektir" buyurulmaktadır.¹⁰³ Hz. Peygamber, başkalarının avretine/mahremine tecavüzü engellemek için yollar üzerine oturup sohbet etmeyi yasaklamış, sohbetlerin evde yapılmasını ve gözleri harama bakmadan men etmenin, yolun haklarından birisi olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁴

Hz. Peygamber, mesken mahremiyetini koruma konusunda ev sahibine ve topluma da önemli bir sorumluluk yüklemiş ve "*Bir kimse, kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibin-*

100) Veysel Bozkurt, "Gözetim ve İnternet: Özel Yasamın Sonu mu?", Birikim Dergisi, S. 136, Ağustos 2000, s. 71.

101) Ebû Dâvûd, Taharet, 43.

102) Ebû Dâvud, Edeb, 136.

103) 17/İsra/36.

104) Buharî, İsti'zân 2; Müslim, Libâs, 114.

*dedir*¹⁰⁵ buyurmuştur. Bu hadis, mahremiyeti koruma hususuna sadece yoldan geçen in veya eve uğrayan ziyaretçinin değil başta ev sahibi olmak üzere herkesin dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda bir hadiste malı, canı, yakınları ve barınağı uğruna haksız şekilde öldürülenlerin şehit sayılması anlamlıdır.¹⁰⁶ Yabancı birinin bu hususta kendisine düşen görevi yapması gerektiği gibi mesken sahibi de dışarıya karşı mahremiyetin temini için gerekli tedbiri almalı; kapı, perde, tül gibi vasıtaları tasarlar ken ve kullanırken dikkat etmelidir.¹⁰⁷ Evin camına, balkonuna bakmak nasıl edep dışıysa, camı, kapıyı, balkonu başkalarının bakışına arz etmek de o derecede edep dışıdır. Bu bağlamda günümüzde moda haline gelen perdesizlik veya mahremiyeti sağlamayan kısa veya ince perdeler düşündürücüdür. Esasen, ev aynı zamanda öznenin (sahibinin) kontrolünde olan bir mekanizma durumundadır.

Başkasının evininin gözetlenmesini ya da evin mahremiyetine dışarıdan bakışların girmesini yasaklayan Hz. Peygamber, meselenin ehemmiyetine binaen mahremiyeti ihlal eden eylemleri cezasız bırakmamıştır. Röntgencilik yapan kişinin gözünün çıkarılması durumunda, diyet talep etme hakkının olmadığını belirtmiştir.

Konuyla ilgili hadiste Allah Resulü, "*Kim, bir başkasının evine itlâ peydâ ederken gözünü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiç bir hak talep etmeye hakkı yoktur*" buyurmuştur.¹⁰⁸ Ayrıca Hz. Peygamber, kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama, elindeki tarağı/demir çubuğu göstererek: "*Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı/demir çubuğu gözüne sokardım*" demiştir.¹⁰⁹ İbnu Abbâs'ın bildirdiğine göre Hakem İbnu Ebî'l-Asî'yi içeriye bakarken tespit eden Hz. Peygamber: "*Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın*" diyerek Tâif'e sürmüştür.¹¹⁰

Konuyla ilgili hadisleri değerlendiren İslam hukukçuları, mesken dokunulmazlığını ihlal etmenin suç olduğunu kabul etmiş ve failin ta'zir, meşru müdafaa ve manevî tazminat yollarıyla cezalandırılabilceğine hükmetmiştir.¹¹¹

İzinsiz eve bakmanın cezası hususunda İmam Şâfiî yukarıdaki hadisin zâhirine bağlı kalar ak, izinsiz olarak birinin evine bakarken gözün çıkarılması durumunda diyet gerekmeyeceği görüşündedir. Ebû Hanîfe diyete hükmeder, gözün oyulmasına cevaz vermez; der ki: "*Dışardan bakmak, eve izinsiz girmekten daha ağır bir suç değildir. Kaldı ki, izinsiz girmenin cezası da gözün oyulması değildir. Öyleyse dışardan bakmakla hiç oyulmaz.*

105) Tirmizî, *İsti'zân*, 16.

106) Buhârî, *Mezâlim*, 33; İbn Mâce, *Hudûd*, 21; Ebu Davud, *Sünnet*, 29.

107) Ev sahibine sorumluluk yükleyen bu bağlamdaki rivayetler için bkz. el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, c.IX, s.108.

108) Nesâî, *Kasâme*, 47-48.

109) Buhârî, *Diyât*, 23, 15, *İsti'zân* 11; Müslim, *Âdâb*, 42; Ebû Dâvud, *Edeb*, 136; Tirmizî, *İsti'zân*, 17; Nesâî, *Kasâme*, 44.

110) Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, c.VIII, s.43.

111) İslam hukukunda mesken dokunulmazlığını ihlal suçu ve cezası hakkında bkz. Kahraman, *Özel Hayatın Gizliliği*, s.213-221.

Hadis, zecrde mübalağaya hamledilir." Mâlikîler de Hanefîler gibi hükmederler, bakanın ne gözüne, ne de bir başka uzvuna kastedilemeyeceğini söylerler.¹¹²

Hız. Peygamber'in hadisindeki "gözünü çıkarırdım" sözünü, bir anlamda bakışlarla meskene tecavüz, mahremiyetini ihlal gibi bir suçtan insanları sakındırmak ve suçun büyüklüğü/davranışın çirkinliğini göstermek amacıyla şiddetli bir tehdit ile sakındırma/korkutma ifadesi olarak yorumlayabiliriz. Buradaki esas hedef suçluyu fiilen cezalandırmak değil, sadece engellemektir. Bununla birlikte sünnet, bütün ikazlara rağmen mesken mahremiyetini ihlal edenlere karşı bir takım maddî cezalar uygulanacağını hükme bağlamaktadır.¹¹³

Ahlakî değerlerin erozyona uğradığı çağımızda bu suçları manevî müeyyidelerle engellemek çok zor görünmektedir. Bunun içindir ki, mesken dokunulmazlığını ihlal suçlarının cezası kanun ve yasalarda, insanın onur ve şahsiyetinin korunması ilkesi dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.

Sonuç

Mahremiyet algısının değiştiği, sınırlarının yeniden çizildiği modern dünyada, daha çok teknolojik gelişmeler ve sosyo-kültürel değişimlerle birlikte insanların özel hayatlarına ve konut dokunulmazlıklarına yönelik tehditler giderek artmaktadır. İnsandaki fitrî duygu ve değerlerin korunmasını gaye edinen dinimiz, "mahremiyet" kavramıyla ifade edilen özel hayatın gizliliği ve korunmasına önem vermiş; özellikle aile hayatıyla doğrudan ilişkili olduğu için mesken mahremiyetini düzenleyen ilke ve esasları ortaya koymuştur.

Mahremiyetin bütün unsurlarının gerçekleşmesi bir anlamda mesken mahremiyetine dayandığı içindir ki, hadislerde evin koruyucu özelliğinin ötesinde mahremiyetine özel bir vurgu yapılmıştır. Konuyla ilgili rivayetlerden Hız. Peygamber'in öncelikle her Müslümanın zarurî mesken ihtiyacını imkânları ölçüsünde karşılamasını önemseydiği, gereksinim dışında gösteriş, iftihar vb. gayelerle fuzûlî mesken edinmeyi uygun görmediği anlaşılmaktadır. Sünnete göre ideal mesken, kişinin "harem" bölgesi, mahremiyeti koruma yeri olduğu için evin plan ve tasarımında mahremiyet unsurlarına dikkat edilmesi gerekir. Bu bağlamda meskenin geniş, müstakil, az katlı ve bahçeli olması, mümkünse buluğa ermiş çocuklara ve misafirlere ayrı oda tahsis edilmesi, kapı, pencere, banyo, helâ vb. müştemilatın mahremiyeti sağlayacak şekilde inşa edilmesi hedeflenmiştir. Evin mahremiyetine gölge düşürecek yapılaşmalara, tehdit edici unsurlara derhal müdahale edilmiştir.

Hız. Peygamber döneminin imkân ve şartlarında meskenlerin yapısı, -günümüze kıyasla- çok güvenilir ve korunaklı olmasa da İslam toplumunda mahremiyet unsurlarına hassasiyetle riayet edilmeye çalışılmış ve bireylerde salt fiziki duvarlarla sınırlı olmayan akıl ve gönüllere yerleşen mahremiyet bilinci oluşmuştur. Bireyin ilk mektebi olan mes-

112) Cessâs, Ebû Bekir Ahmed er-Râzi, Ahkâmü'l-Kur'an, Beyrut, 1993, c.III, S.456; Vehbe Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletuhû, Dımeşk, 1989, c.V, s.761-762.

113) Mesken dokunulmazlığını ihlal suçunun cezası hakkında mezheplerin görüşleri için bkz. Kahraman, Özel Hayatın Gizliliği, s.213-220.

kende mahremiyet duygusunun ve eğitiminin kazandırılması noktasında sünnette, evlere ve odalara girerken izin isteme, kendini tanıtmama, yüzü kapıya dönmeme, pencere/perde gibi aralıklardan başkalarının odasını gözetlememe gibi ilke ve esaslar belirlenmiştir. İnsanların birbirlerinin mahremiyetine saygılı davranmalarına vurgu yapılmış, mahremiyeti ihlal eden eylemler cezasız bırakılmamıştır. Hz. Peygamber, mahremiyetin ihlal edilmesine sebep olması halinde ev sahibinin de sorumlu olacağını ifade ederek mesken mahremiyeti algısının yerleşmesi ve uygulanmasında toplumsal sorumluluk yüklemiştir. Bu konuda temel ilke hiç bir Müslümanın, izin almadıkça kesinlikle başkasının evine, odasına, mahrem bölgesine girmemesi, gözetlememesi, dinlememesi ve onun özelini öğrenme çabasında bulunmamasıdır.

Son zamanlarda dinî ve manevî değerlerin erezyona uğramasıyla İslamî hayat tarzının ciddi yara aldığı, mahremiyet algısının değiştiği ve sınırlarının ihlal edildiği, konut inşaatında mahremiyet unsurlarının pek dikkate alınmadığı, özel hayata ve mesken mahremiyetine yönelik tehditlerin çoğaldığı görülmektedir. Bunun içindir ki, mimarların apartmanları ve siteleri inşa ederken mahremiyet kaygısını gözetmeleri, Müslümanların Hz. Peygamber'in evrensel mesajları doğrultusunda, aile hayatında mesken mahremiyetine saygı duymaları, dokunulmazlığını ihlal etmemeleri dinî ve insanî bir vecibedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Akalın, Şükrü Haluk, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.
- Akşeker, Semih, “*Apartmanlar İnsanı Eziyor*”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, Ankara, 2014.
- Alver, Köksal, “*Ev Halleri*”, *Mahalle Mektebi*, S.19, Konya, 2014.
- el-Aynî, Bedruddin, *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 2001.
- Bağdatlı, Selahattin, *Hukuk Sözlüğü*, Der Yay., İstanbul, 1997.
- Bağlı, Mazhar, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, Yarın Yay., İstanbul, 2011.
- Bayındır, Abdülaziz, “*Meskenle İlgili Fıkı Meseleler*”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Bergen, Lütfi, “*Lüks Hayat: Apartman*”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, Ankara, 2014.
- Bozdoğan, Sibel, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*, Metis Yay., İstanbul, 2002.
- Bozkurt, Nebi, *Asr-ı Saadette Evler ve Ev Hayatı, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam*, İstanbul, 1995.
- Bozkurt, Veysel, “*Gözetim ve İnternet: Özel Yasamın Sonu mu?*”, *Birikim Dergisi*, S.136, İstanbul, 2000.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- , *Edebü'l-Müfred*, Kahire, 1379.

- Canan, İbrahim, *Kütübi-Sitte Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara, 1988.
- , “*Hz.Peygamber’in Mesken Telakkisi*”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Cansever, Turgut, “*Mesken Mimarimizin Temel Meseleleri*”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Cem, Fazıl, “*Bir Mekân Biçimi Değil, Hayat Biçimi Apartman*”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, Ankara, 2014.
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed er-Râzi, *Ahkâmu’l-Kur’an*, Beyrut, 1993.
- Cevheri, İsmail b. Hammad, *Mucemus's-Sıhah Kamus-u Arab* (Haz. Halil Me'mum Şeyha), Daru'l Marife, Beyrut, 2008.
- Çelikoğlu, Nalan, “*Türkiyede Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*”, *MÜS-BE*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Diler, Ramazan, “*Mahremiyet Eğitimi ve Önemi*”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.II, sy:1, Tokat, 2014.
- Döndüren, Hamdi, “*Mesken*”, *DİA*, c.29, s.316, Ankara, 2004.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistâni, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, *Kitâbu’l-Emvâl*, Kahire, 1968.
- Fayda, Mustafa, “*Ömer*”, *DİA*, İstanbul, 2007.
- Göle, Nilüfer, *İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri: İslam ve Kamusal Alan Üzerine Bir Atölye Çalışması*, Metis Yay., İstanbul 2013.
- Güllük, İsmail, *Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, “Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik üzerine Fıkhî Bir Analiz”*, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy: 23, Konya 2014.
- Gülşen, Enver, “*Babil Kulelerine Karşı Bir Medeniyet Tasavvuru*”, *Anadolu Gençlik, Aylık Siyaset, Aktüalite ve Fikir Dergisi*, Ankara, 2014.
- el-Hamevî, Şihâbuddin Yâkut b. Abdullah, *Kitâbu Mu’cemu’l-Buldân*, Mısır 1906.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yay. İstanbul, 1973.
- Hattabi, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim, *Mealimu’s-Sünen*, Haleb, 1932.
- Heysemî, Nureddin Ali b. Ebû Bekir, *Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l-Fevâid*, 1982.
- İbn Hacer, Şihâbuddin Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Askalâni, *Fethu’l-Bâri*, Thk. Abdulkadir Şeybetu’l-Hamd, Riyad, 2001.
- İbn Kesir, Ebu’l-Fida İsmail, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- İbn Manzur, Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu’l-Arab*, Dâru’s-Sadır, Beyrut, 1992.

- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed, *Tabakât'ül-Kübrâ*, Dâru's-Sâdır, Beyrut 1968.
- Kahraman, Abdullah, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, Ebabil Yay., Ankara, 2008.
- Kukaracı, Umut ve Aktemur, Murat, *Modernleşme Sürecinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2003, S.11.
- Malik b. Enes, *el-Muvatta*, Thk. M. Fuad Abdülbâki, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahih*, thk. Muammer Fuad Abdülbâki Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Nesâi, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- en-Nevevî, Muhyiddin Ebu Zekeriyya, *el-Minhâc Şerhu Sahih-i Müslim*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut, 1972.
- Nisâbüri, Ebu Abdullah Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Haydarabad, 1355.
- Özcan, Ruhi, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, İzmir, 1996.
- Özek, Ali, “Kuran'a Göre İslamî Mesken ya da Bir Müslümanın Evi Nasıl Olmalıdır”, *Mesken ve Mesken Mimarimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- Öztürk, Serdar, “Osmanlı İmparatorluğunda Kamusal Alanın Dinamikleri”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, sayı: 21, Ankara, 2005.
- er-Râzi, Fahreddin Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-gayb*, Daru'l-kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- es-Semhûdî, Nureddin Ali b. Ahmed, *Vefâu'l-Vefa bi-Ahbâr Dâri'l-Mustafa*, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Kemal Celaleddin, *Camii's-Sağır*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1981.
- Şafak, Ali, “İslam Hukuku Açısından Şehircilik ve Aile Meskeni Problemi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:5, Erzurum, 1982.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târihu't-Taberî*, Kahire, 1977.
- et-Tayalisi, Süleyman b. Ebu Davud, *Müsned*, Daru'l-Hicr, 1999.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, Çağrı Yay., Thk. Muammer Fuad Abdülbâki, İstanbul, 1992.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, Trs. C.V, s.3497.
- Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yay., İstanbul, 2005.
- Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nisâburî, *Esbâbu'n-Nüzûl*, Beyrut, 1982.
- Yüksel, Mehmet, “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, *AÜSBFD*, Ankara, 2003. C. 58, S.1.
- Zemahşeri, Ebu'l Ankara Mahmud b. Ömer, *Esâsu'l Belağa*, Daru'n-Nefâis, Dımaşk, 2009.
- Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletuhû*, Dımeşk, 1989.
- Zurkânî, Muhammed b. Abdülhakî b. Yusuf, *Şerhu'z-Zurkânî alâ Muvattâi'l İmam Mâlik*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.